

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Přístup k vodě: řešení vodní chudoby a její dopad na sociální politiku**(stanovisko z vlastní iniciativy)**

(2023/C 349/10)

Zpravodajové: **Kinga JOÓ a Carlos Manuel TRINDADE**

Rozhodnutí plenárního shromáždění	25. 1. 2023
Právní základ	čl. 52 odst. 2 jednacího řádu stanovisko z vlastní iniciativy
Odpovědná sekce	Zaměstnanost, sociální věci, občanství
Přijato v sekci	21. 6. 2023
Přijato na plenárním zasedání	13. 7. 2023
Plenární zasedání č.	580
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	171/19/22

1. Závěry a doporučení

1.1 EHSV plně souhlasí s rezolucemi OSN, které potvrzují, že voda je základním lidským právem ⁽¹⁾ a že má zásadní význam pro plnohodnotný život a požívání všech lidských práv ⁽²⁾. Cíle udržitelného rozvoje OSN, konkrétně cíl č. 6, a evropský pilíř sociálních práv Evropské unie, konkrétně zásada č. 20, stanoví obecné zásady práva na přístup k vodě. Ve scénáři změny klimatu nabývá vodní chudoba na významu a vyžaduje, aby se proti ní bojovalo prostřednictvím veřejných politik. V situaci, kdy je vody nedostatek, jsou více postiženy zranitelné skupiny obyvatelstva.

1.2 EHSV vyzývá Evropskou komisi a členské státy, aby ve všech politikách v oblasti vody a při řešení vodní chudoby uplatňovaly přístup založený na lidských právech, čímž by také zajistily soulad s evropským pilířem sociálních práv. Služby v oblasti dodávek vody a sanitární služby by měly být udržitelné, spravedlivé, účinné, vysoce kvalitní a cenově dostupné všem a zvláštní pozornost při jejich poskytování by měla být věnována zranitelným sociálním skupinám.

1.3 EHSV se domnívá, že všeobecný přístup ke kvalitní pitné vodě a sanitárním zařízením za spravedlivé ceny pro obyvatele by měl být považován za veřejný statek, a nikoli pouze za komoditu, a proto by neměl být spravován podle pravidel jednotného trhu.

1.4 EHSV vyzývá Komisi, aby prosazovala společný přístup k chápání vodní chudoby na úrovni EU a aby vypracovala komplexní definici tohoto jevu, která umožní konkrétní a společné chápání vodní chudoby ⁽³⁾ a v jejímž rámci bude moci každý členský stát vypracovat svou vlastní definici vycházející z konkrétních podmínek, jež bude v souladu s definicí evropskou.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>.

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>.

⁽³⁾ Viz také stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Boj proti energetické chudobě a odolnost EU – výzvy v hospodářském a sociálním ohledu (průzkumné stanovisko na žádost českého předsednictví) (Úř. věst. C 486, 21.12.2022, s. 88).

1.5 EHSV vyzývá Komisi, aby vypracovala společné pokyny pro monitorování přístupu ke kvalitním a cenově dostupným službám v oblasti dodávek vody a sanitárním službám⁽⁴⁾ a pro sledování jejich územích, sociálních a genderových rozdílů na úrovni členských států a EU, které v této oblasti existují, a aby mapovala současný stav a pravidelně monitorovala vývoj. Údaje by měly být spolehlivé, platné a veřejně dostupné. To je nutné rovněž pro splnění požadavků čl. 16 odst. 1 písm. a) směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/2184 ze dne 16. prosince 2020 o jakosti vody určené k lidské spotřebě⁽⁵⁾ (dále jen „směrnice o pitné vodě“), a EHSV očekává, že bude přijat návrh Evropské komise na přepracování směrnice o čištění městských odpadních vod⁽⁶⁾, kterým se zavádí článek 19 o přístupu k sanitárním zařízením a službám.

1.6 EHSV navrhuje Komisi, aby nadcházející přezkum směrnice o pitné vodě zahrnoval záruku všeobecného přístupu ke službám v oblasti dodávek vody a sanitárním službám, jak stanoví cíl č. 6 cílů udržitelného rozvoje OSN. EHSV doporučuje Komisi, aby přijala společné pokyny pro stanovení cen vody a sanitárních služeb, v jejichž rámci budou moci členské státy rozvíjet své regulační rámce v závislosti na konkrétních podmínkách. Tyto pokyny by měly respektovat lidské právo na vodu a zásadu nezhoršování kvality vody, podobně jako to doporučuje OSN v oblasti lidských práv a přístupu k pitné vodě a sanitárním zařízením.

1.7 EHSV zdůrazňuje, že úhrada služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb by neměla ohrožovat uspokojování jiných sociálních potřeb. EHSV proto vyzývá Komisi, aby vypracovala přehled opatření uplatňovaných ve všech členských státech, která se týkají cenové dostupnosti, a zejména pokud jde o zranitelné spotřebitele. Vyzýváme Komisi, aby na základě tohoto přehledu vypracovala společné pokyny pro členské státy k identifikaci domácností, které mají problémy související s cenovou dostupností, a konkrétněji zranitelných spotřebitelů, a opatření k řešení těchto problémů. Tyto pokyny by měly zajistit, aby žádným uživatelům ve zranitelné situaci nebyly odpojeny dodávky vod⁽⁷⁾. Opatření by měla vycházet z komplexního pohledu na situaci postižených domácností a měla by využívat nástroje sociální politiky, opatření politiky bydlení a konkrétní opatření týkající se služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb, a to způsobem specifickým pro daný kontext. Při financování těchto opatření by měla být zohledněna zásada solidarity – vedle veřejného financování by měly být prozkoumány inovativní formy financování, např. zřízení zvláštních fondů zahrnutých do účtů za vodu.

1.8 EHSV doporučuje, aby EU přijala a posílila regulační rámce pro koncesní smlouvy o vodě, aby se s vodou nakládalo jako s veřejným statkem, a nikoli jako s komoditou, s níž lze obchodovat. Tyto regulační rámce by měly:

- a) být v souladu s lidskými právy;
- b) podporovat udržitelnost vodních ekosystémů;
- c) být zavedeny a uplatňovány transparentním způsobem za účasti veřejnosti;
- d) doplňovat rámec koncesních práv o veřejné instituce, které by za spravedlivou náhradu získávaly práva na užívání vody a v krizových situacích zapříčiněných suchem je přerozdělovaly uživatelům v nouzi.

1.9 EHSV poukazuje na to, že existuje zásadní rozdíl mezi veřejným a soukromým hospodařením s vodou a že v obou lze nalézt dobré i špatné příklady. Soukromé hospodaření však může mít kvůli svému zaměření na zisk potíže se splněním základního požadavku všeobecnosti služeb, tj. poskytování služeb 100 % obyvatelstva. EHSV se domnívá, že veřejné hospodaření s vodou nabízí lepší záruky, co se týče všeobecného přístupu k vodovodním a kanalizačním systémům za spravedlivou cenu a s odpovídajícími standardy kvality, jakož i obnovy a ochrany ekosystémů.

⁽⁴⁾ Které by doplňovalo monitorování stanovené ve směrnici o pitné vodě (směrnice (EU) 2020/2184).

⁽⁵⁾ Úř. věst. L 435, 23.12.2020, s. 1. „Identifikují osoby bez přístupu nebo s omezeným přístupem k vodě určené k lidské spotřebě, včetně zranitelných a marginalizovaných skupin, jakož i důvody, proč tento přístup nemají“, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o čištění městských odpadních vod COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD).

⁽⁷⁾ Viz také: <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implemment-pillar>.

1.10 EHSV se domnívá, že EU a všechny členské státy by měly přijmout environmentální vizi a vypracovat programy financování distributorů vody, aby se dosáhlo snížení úniků a ztrát, které jsou jedním z největších nešvarů při hospodaření s vodními zdroji. EHSV vyzývá Komisi a členské státy, aby zvážily a podporovaly nová a inovativní technická řešení v oblasti nedostatku vody, například větší využívání šedé vody a vyčištěné odpadní vody a decentralizované malé čistírny odpadních vod.

1.11 EHSV vyzývá Komisi a členské státy, aby poskytly veřejné prostředky na rozvoj infrastruktury se zvláštním zřetelem na vlastníky nemovitostí s nedostatkem zdrojů a sociálně znevýhodněné městské a venkovské čtvrti s dlouhodobou potřebou renovací infrastruktury. Je třeba zvážit rozvoj vodo hospodářské a sanitární infrastruktury související s renovační vlnou. Dále je třeba uvést, že při územním plánování by se mělo zohledňovat environmentálně, ekonomicky a sociálně udržitelné poskytování služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb.

1.12 EHSV si je dobře vědom, že v Evropě existuje řada povodí, která se rozkládají na území několika členských států, a doporučuje přijmout politický a technický rámec správy a řízení a zapojení občanské společnosti u každého z existujících povodí v EU (viz odstavce 6.4 a 6.5). EHSV navrhuje, aby Komise vyhodnotila výkonnost správy povodí a zavedla politické, technické a participativní mechanismy k jejímu zlepšení. Komise by měla zavést radu povodí, která by zastupovala všechny zúčastněné strany jako orgán, jenž by pomáhal správě povodí, a světit jí úlohu zprostředkovatele v přeshraničních konfliktech.

1.13 EHSV doporučuje Komisi, aby:

- regulovala zemědělské a průmyslové projekty s nadměrnou spotřebou vody v souvislosti s navazujícími environmentálními a sociálními problémy a v některých případech vypracovala pro tyto projekty fázi postupného ukončování, našla řešení pro dotčené podniky, pracovníky a území a přidělila potřebné finanční prostředky, aby bylo v nalezeném řešení dosaženo rovnováhy,
- vypracovala právní předpisy, které by zajistily minimální průtok do moře;
- zajistila, aby EU přijala nouzové plány upřednostňující v případě krize způsobené nedostatkem vody přístup k vodě pro lidskou spotřebu.

1.14 EHSV navrhuje, aby EU vypracovala politiky na ochranu spotřebitelů a zajistila, že každý bude mít přístup k nezávadné pitné vodě za spravedlivou cenu a k odpovídajícím kanalizačním systémům. Tyto politiky by měly zahrnovat účast různých zainteresovaných stran (spotřebitelů, pracovníků, podniků) v konzultačních orgánech.

1.15 EHSV vyzývá Komisi a členské státy, aby přijaly opatření ke zlepšení povědomí obyvatel EU o hodnotě vody a o významu přístupu k vodě a sanitárním zařízením pro všechny. Potenciál komunikace a vzdělávání z hlediska zvyšování povědomí by měl být využit pro podporu udržitelnějšího využívání služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb⁽⁸⁾, přičemž je třeba se zaměřit na děti a mladé lidi jako na klíčové aktéry udržitelného využívání služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb v budoucnu, nicméně zvyšování povědomí by se mělo týkat všech věkových skupin. V případě domácností postižených vodní chudobou by mělo být zvyšování povědomí začleněno mezi další opatření mající za cíl zlepšit přístup domácností ke kvalitním a cenově dostupným službám v oblasti dodávek vody a sanitárním službám.

1.16 EHSV zdůrazňuje, že politiky EU a členských států v oblasti vody by měly být doprovázeny systematickými průzkumy personálních požadavků v odvětví vodního hospodářství, včetně potřebné kvalifikace, rozvoje pracovní síly a řízení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Tyto průzkumy by měly být prováděny společně se sociálními partnery v tomto odvětví.

⁽⁸⁾ Jak bylo mimo jiné zdůrazněno ve sděleních a politických doporučeních budapeštského summitu o vodě v roce 2016 (https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok) a v budapeštské výzvě ze summitu o vodě v roce 2019 (https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal).

2. Úvod a vymezení stanoviska

2.1 Voda má zásadní význam pro všechny aspekty života. Je také klíčovou součástí udržitelného rozvoje a je nezbytná pro mír naší civilizace. Změna klimatu již zhoršila problémy související s vodou a v budoucnu je bude i nadále zhoršovat v ještě větším měřítku. Nedostatečné zásoby sladké vody vytváří stále větší tlak na lidská společenství, zejména na zranitelné skupiny.

2.2 V roce 2010⁽⁹⁾ Valné shromáždění OSN výslovně uznalo lidské právo na vodu a odpovídající hygienické podmínky a toto právo bylo posíleno na konferenci OSN o vodě v roce 2023⁽¹⁰⁾. OSN rovněž uznává, že čistá pitná voda a hygiena jsou nezbytné pro naplnění všech lidských práv. Mezi 17 mezinárodně dohodnutých cílů udržitelného rozvoje OSN patří cíl č. 6 – „Zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi“. Vedle těchto globálních závazků je zde i zásada č. 20 evropského pilíře sociálních práv, která stanoví, že „každý má právo na přístup ke kvalitním základním službám, včetně vody a sanitačních zařízení a služeb“.

2.3 EU vytvořila komplexní právní a správní rámec pro zajištění udržitelného hospodaření s vodními zdroji a dosáhla pokroku při jeho provádění⁽¹¹⁾,⁽¹²⁾. V předchozích stanoviscích EHSV doporučoval propojení výzev souvisejících s vodou s opatřeními pro boj proti chudobě a s cílem jejího vymýcení⁽¹³⁾, podporu zajišťování vody a sanitačních služeb jako základních veřejných služeb pro všechny⁽¹⁴⁾ a usnadnění přístupu k pitné vodě pro zranitelné skupiny a osoby žijící v zeměpisně izolovaných oblastech a znevýhodněných či okrajových venkovských oblastech⁽¹⁵⁾.

2.4 Toto stanovisko z vlastní iniciativy upozorňuje na současné problémy v oblasti přístupu k čisté vodě a sanitačním zařízením. Zkoumá také opatření, která je třeba přijmout na evropské, státní a místní úrovni, a úlohu organizované občanské společnosti při řešení vodní chudoby a jejích dopadů, zejména na nejzranitelnější osoby. V neposlední řadě zkoumá způsoby, jak zmírnit sociální, politické a ekonomické dopady vodní chudoby a její účinky na lidské zdraví.

2.5 Vodní chudoba se v EU vyskytuje, přestože z globálního pohledu má EU poměrně příznivé postavení. Nedostatečný přístup ke kvalitní a cenově dostupné vodě a sanitačním zařízením, tedy situace, kterou lze označit jako vodní chudobu, je každodenní zkušeností milionů občanů EU. Jinými slovy, milionům Evropanů je upíráno právo na přístup k cenově dostupné a kvalitní vodě a sanitačním zařízením.

2.6 Vodní chudoba má však dalekosáhlé sociální, ekonomické a environmentální důsledky, včetně zdravotních rizik na úrovni jednotlivců i komunit, snížení uplatnitelnosti na trhu práce a zhoršení místní ekonomiky, sociálního vyloučení, znečištění životního prostředí, migračního pohybu obyvatelstva a politické nestability. Tyto důsledky jsou značně neúměrné podílu domácností na spotřebě vody a produkci odpadních vod ve srovnání s průmyslem a zemědělstvím. To se odráží ve skutečnosti, že první úspěšná evropská občanská iniciativa se týkala přístupu k vodě a sanitačním zařízením a požadovala zaručení služeb v oblasti dodávek vody a sanitačních služeb pro všechny v EU, upřednostnění lidských práv před tržními zájmy v oblasti zásobování vodou a větší úsilí EU o zajištění všeobecného přístupu k vodě a sanitačním zařízením⁽¹⁶⁾. Řešení vodní chudoby je nezbytné pro dosažení politických priorit Evropské komise, zejména s ohledem na Zelenou dohodu a její slib nikoho neopomíjet.

2.7 Směrnice o pitné vodě ukládá členským státům povinnost přijmout veškerá nezbytná opatření k zajištění přístupu k pitné vodě zranitelným a marginalizovaným skupinám. Neuznává však všeobecné právo na přístup k nezávadné pitné vodě a sanitačním zařízením, jak jej zahrnují cíle udržitelného rozvoje. EHSV vyzývá Evropskou komisi, aby toto uznání zahrnula do příští revize směrnice o pitné vodě.

⁽⁹⁾ Rezoluce 64/292: *The human right to water and sanitation* (Lidské právo na vodu a odpovídající hygienické podmínky) (2010), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf.

⁽¹¹⁾ Přepřacované znění směrnice o pitné vodě (2018).

⁽¹²⁾ Návrh revize směrnice o čištění městských odpadních vod (2022).

⁽¹³⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu „Začlenění vodohospodářské politiky do ostatních evropských politik“ (průzkumné stanovisko na žádost maďarského předsednictví) (Úř. věst. C 248, 25.8.2011, s. 43).

⁽¹⁴⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru ke sdělení Komise o evropské občanské iniciativě „Voda a hygiena jsou lidská práva! Voda je veřejné dobro, ne komodita!“ (COM(2014) 177 final) (stanovisko z vlastní iniciativy) (Úř. věst. C 12, 15.1.2015, s. 33).

⁽¹⁵⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o jakosti vody určené k lidské spotřebě (přepřacované znění) (COM(2017) 753 final – 2017/0332(COD)) (Úř. věst. C 367, 10.10.2018, s. 107).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>.

2.8 EHSV s politováním konstatuje, že dostupné údaje jsou omezené a roztržité, což ztěžuje získání uceleného přehledu o rozsahu a charakteristikách tohoto jevu.

3. Přístup ke kvalitní vodě a sanitárním zařízením

3.1 2,2 % obyvatelstva EU, tedy přibližně 9,8 milionu osob, nevyužívá bezpečně upravenou pitnou vodu z kvalitnějšího zdroje, který by byl dostupný v místě jejich bydliště⁽¹⁷⁾. Další 2 %, přibližně 9,4 milionu osob, má k základním službám v oblasti pitné vody přístup pouze mimo své bydliště⁽¹⁸⁾. Přibližně 450 000 obyvatel EU⁽¹⁹⁾ nemá přístup ani k základním službám v oblasti pitné vody. 6,7 milionu osob v EU, tj. 1,5 % obyvatelstva, žije bez sanitárních zařízení, tedy v domácnosti, kde není vana, sprcha ani vnitřní splachovací záchod, a 84,5 milionu osob, tj. 19 % obyvatelstva, žije bez přístupu k alespoň sekundárnímu čištění odpadních vod⁽²⁰⁾.

3.2 Vodní chudoba postihuje především zranitelné jednotlivce a domácnosti.

- U domácností trpících chudobou je více než třikrát větší pravděpodobnost, že nebudou mít sanitární zařízení⁽²¹⁾.
- Nedostatečný přístup k vodě, sanitárním zařízením a hygieně má nepřiměřený dopad na ženy, a to v mnoha ohledech, například kvůli jejich nepoměrně větší úloze při vykonávání domácích prací a kvůli problémům spojeným s hygienou během menstruace.
- Neúměrně jsou postiženy i děti, neboť jsou náchylnější k následkům špatné hygieny.
- Také osoby se zdravotním postižením nebo specifickými potřebami jsou více vystaveny důsledkům vodní chudoby.
- Osoby bez domova, zejména osoby přespávající na ulici, jsou těžce zasaženy nedostatečným přístupem k vodě, sanitárním zařízením a hygieně, vzhledem k jejich krajní chudobě v oblasti bydlení.
- Největší evropská etnická menšina, Romové, je velmi postižena nedostatečným přístupem k nezávadné a cenově dostupné pitné vodě a sanitárním zařízením. Každý třetí Rom žije v obydlí bez vodovodu⁽²²⁾ a jen něco přes polovinu z nich má vnitřní splachovací záchod nebo sprchu⁽²³⁾. Existují příklady marginalizovaných komunit, v nichž jsou Romové nadměrně zastoupeni, kterým jsou odepírány i základní služby v oblasti pitné vody, neboť jsou rušeny veřejné přístupné vodovodní kohoutky⁽²⁴⁾, a které žijí v oblastech, jež jsou ovlivněny kontaminací podzemních vod v důsledku hospodářské činnosti⁽²⁵⁾.
- Migranti, zejména migranti bez dokladů v nouzovém ubytování a neformálním ubytování, mohou být obzvláště vystaveni špatnému přístupu ke službám v oblasti dodávek vody a sanitárním službám.
- Nedostatečný přístup k cenově dostupné vodě a sanitárním zařízením může mít dopad na rodinné podniky zranitelných domácností, což způsobuje sociální a ekonomické problémy.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU>, referenční rok: 2020. Podíl osob, které nevyužívají pitnou vodu z kvalitnějšího zdroje, který by byl dostupný v místě jejich bydliště, byl k dispozici v případě potřeby a nebyl kontaminován fekáliemi a prioritními chemickými látkami. Mezi kvalitnější zdroje vody patří voda z vodovodu, vrty nebo trubkové studny, chráněné kopané studny, chráněné prameny a balená nebo dodávaná voda.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU>, referenční rok: 2020. Tento ukazatel zahrnuje jak osoby využívající základní služby v oblasti vody, tak osoby využívající bezpečně řízené služby v oblasti vody. Základní služby v oblasti pitné vody jsou vymezeny jako dodávky pitné vody z kvalitnějšího zdroje, pokud doba cesty tam i zpět nepřesáhne 30 minut. Mezi kvalitnější zdroje vody patří voda z vodovodu, vrty nebo trubkové studny, chráněné kopané studny, chráněné prameny a balená nebo dodávaná voda.

⁽¹⁹⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_10/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_06_20/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en.

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/cs/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>.

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200918STO87401/roma-what-discrimination-do-they-face-and-what-does-eu-do>.

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf.

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>.

3.3 Důležitým – i když ne jediným – faktorem sociálně nerovného přístupu jsou územní rozdíly ve vodohospodářské a sanitární infrastruktuře. V mnoha oblastech se infrastrukturní a sociální problémy prolínají. V obzvláště znevýhodněné situaci mohou být marginalizované venkovské komunity. Ve čtvrtích s nedostatkem zdrojů a dlouhodobou potřebou renovací navíc nekvalitní infrastruktura přispívá k vodní chudobě a k problémům v oblasti životního prostředí.

3.4 Územní rozložení poptávky po službách v oblasti dodávek vody a sanitárních službách přitom ovlivňují demografické změny. V mnoha hustě osídlených městských oblastech urbanizace zvyšuje tlak na služby v oblasti dodávek vody a sanitární služby. V jiných částech EU, zejména – nikoli však výhradně – ve venkovských oblastech, představuje úbytek obyvatelstva výzvu pro provoz sítí.

3.5 Zatímco výše zmíněné problémy v oblasti nedostatečného přístupu k dodávkám vody a sanitárním zařízením se týkají především sociálních skupin, mnohem větší část obyvatel EU – v průměru 30 % – je postižena určitou formou vodního stresu, tj. nesouladem mezi poptávkou po vodě a nabídkou vody⁽²⁶⁾. Obyvatelé jižní Evropy čelí závažným problémům v oblasti vodního stresu po celý rok. V ostatních částech Evropy se nedostatek vody vyskytuje příležitostně a ve specifických ohniscích. Celkem 8 milionů lidí v Evropě žije v oblastech s vysokou četností výskytu sucha nebo vodního stresu⁽²⁷⁾. Předpokládá se, že změna klimatu způsobí další sezónní snížení dostupnosti vody ve většině částí Evropy.

3.6 Změna klimatu je navíc jedním z významných faktorů ovlivňujících vodní stres a mnoha způsoby přímo ovlivňuje přístup k vodě, sanitárním zařízením a hygieně, neboť mění hydrologické cykly a srážkový režim a způsobuje zvyšování teplot. Sucho, nárůst teplot, a dokonce i extrémní srážky snižují dostupnost a kvalitu vody a poškozují infrastrukturu, což vede k obtížím při udržování hygienických a sanitačních návyků. Zvyšování hladiny moří může snížit dostupnost pitné vody v důsledku záplav a zasolování. Důkazů konkrétně za Evropu je málo, nicméně na základě celosvětových trendů lze důvodně předpokládat, že změna klimatu má neúměrný dopad na zranitelné jednotlivce, domácnosti a komunity⁽²⁸⁾.

3.7 Množství vody spotřebované domácnostmi se v závislosti na členském státě značně liší a pohybuje se v rozmezí od 77 do 220 litrů na obyvatele a den⁽²⁹⁾. Ve východních členských státech je spotřeba obvykle nižší než v západních členských státech, přičemž největšími spotřebiteli jsou některé jižní členské státy; existují však výjimky⁽³⁰⁾.

3.8. Ačkoli je kvalita vody v EU obecně dobrá, v některých oblastech přetrvávají problémy s kvalitou, o čemž svědčí řízení v souvislosti s nedodržením předpisů zahájená proti některým členským státům na základě směrnice o pitné vodě. Nedostatečný přístup k nezávadné pitné vodě, zejména k základním službám v oblasti vody, s sebou navíc nese vysoké riziko využívání závadné vody.

3.9 Spokojenost s kvalitou pitné vody je obecně vysoká, i když ne všeobecná. Údaje z průzkumu z roku 2015 ukazují, že 82 % obyvatel EU považuje kvalitu pitné vody v místě svého bydliště za dobrou⁽³¹⁾ a přibližně 7 % má jiný názor. Celkové hodnocení pitné vody v EU bylo mnohem méně příznivé – pouze 27 % respondentů souhlasilo s tvrzením, že v EU je celkově dobrý přístup ke zdravé a čisté vodě.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>.

⁽²⁷⁾ První slyšení na téma „Čas pro modrou dohodu“, 27. února 2023.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>.

⁽²⁹⁾ Eureau, *The governance of water services in Europe* (Řízení vodohospodářských služeb v Evropě), 2020, <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>.

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>.

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>.

3.10 Zatímco drtivá většina obyvatel EU používá vodu z vodovodu k mytí, osobní hygieně a vaření, podíl osob, které využívají vodu z vodovodu k pití, je o něco nižší. V roce 2015 více než 90 % respondentů uvedlo, že vodu z vodovodu používá k vaření, zatímco pouze 55 % uvedlo, že vodu z vodovodu vždy používá přímo k pití, a dalších 10 % uvedlo, že vždy pije vodu z vodovodu po jejím přefiltrování.

3.11 V posledních desetiletích prošla voda procesem komodifikace a služby v oblasti dodávek vody a sanitární služby prošly procesem privatizace a financionalizace. V posledních letech se ohledně těchto procesů vyslovují pochybnosti a existují již příklady obcí, které vzaly služby v oblasti vody zpět do svých rukou. Voda má zásadní význam pro život a je společným statkem a lidským právem. V této souvislosti se EHSV domnívá, že služby v oblasti dodávek vody a sanitární služby jakožto služby veřejného zájmu by měly podléhat jasné regulaci zaručující jejich povinné poskytování, aby bylo zajištěno, že služby hospodaření s vodou a nakládání s odpadními vodami budou obecně poskytovány za dostupnou cenu a v dostatečné kvalitě. Komise by měla ve směrnici o koncesích (2014/23/EU) ⁽³²⁾ zachovat výjimky pro vodu a odpadní vody v návaznosti na výsledek úspěšné evropské občanské iniciativy „Right2Water“. EHSV doporučuje, aby Komise vyjmula vodohospodářské služby z pravidel jednotného trhu.

4. Cenová dostupnost

4.1 Cenová dostupnost služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb je pro obyvatele EU předmětem stále větších obav – mimo jiné kvůli nedávnému zvýšení cen energií – a očekává se, že výdaje za tyto služby porostou. Ačkoli obecně platí, že náklady na služby v oblasti dodávek vody a sanitární služby nepředstavují pro domácnosti nadměrnou zátěž, pro domácnosti s nízkými příjmy často ano a počet postižených domácností se bude pravděpodobně zvyšovat. Při použití 3 % hranice se ukazuje, že ve 13 zemích EU má problémy s cenovou dostupností služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb nejhudších 5 % obyvatel a v některých zemích se to týká dokonce 10 % obyvatel s nejnižšími příjmy ⁽³³⁾. Tento přístup k měření problémů s cenovou dostupností však může být diskutabilní, mohou při něm nastávat potíže s měřením a nemusí ukazovat plný rozsah problému, protože nezohledňuje domácnosti, které mají nedostatečnou spotřebu, rozdíly v cenách vody ⁽³⁴⁾ a relativní situaci domácností, pokud jde o příjmy.

4.2 Cena služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb vykazuje vysokou míru územních rozdílů mezi jednotlivými zeměmi i v jejich rámci ⁽³⁵⁾ a vzhledem k nedostatku podrobných statistických údajů nelze vytvořit ucelený přehled. Distribuční systémy ve venkovských oblastech se nicméně vyznačují rozlehlejšími sítěmi a vyššími provozními náklady, což vede k vyšším poplatkům.

4.3 Kromě nižších příjmů může být důvodem větší náchylnosti zranitelných domácností k problémům s cenovou dostupností i méně účinné vybavení horší kvality a delší čas strávený doma. Nepřiměřeně jsou postiženy marginalizované ženy, děti a mladí lidé, jakož i nezaměstnaní.

4.4 Ačkoli převládající problémy s cenovou dostupností vyžadují cílená a účinná sociální opatření, nelze v současné době získat ucelený přehled o opatřeních členských států EU k řešení problémů s cenovou dostupností, včetně opatření týkajících se zranitelných spotřebitelů. Dále není k dispozici žádný ucelený přehled týkající se možnosti – nebo nemožnosti – přerušit poskytování služeb, ani přehled minimálních služeb. U některých zemí jsou však k dispozici dílčí informace ⁽³⁶⁾, které ukazují na celou škálu opatření k řešení problémů s cenovou dostupností.

4.5 Rámcová směrnice o vodě prohloubila koncepci zásady „znečišťovatel platí“ prostřednictvím cíle plného pokrytí nákladů v zájmu zaručení zdraví ekosystémů. Uplatňování této zásady je však v rozporu se zásadou všeobecného přístupu ke kvalitní pitné vodě za přijatelné ceny a v praxi vede k závažným sociálním důsledkům, zejména ke zvýšení nerovností,

⁽³²⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/23/EU ze dne 26. února 2014 o udělování koncesí (Úř. věst. L 94, 28.3.2014, s. 1).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf.

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>.

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>.

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>.

neboť nejchudší skupiny obyvatelstva buď platí poměrně vyšší poplatky, nebo se na ně výše uvedená zásada nevztahuje. EHSV se domnívá, že zásada všeobecného přístupu ke kvalitní pitné vodě za přijatelné ceny by měla být klíčová a měli bychom ji mít na paměti spolu s otázkami životního prostředí, které stojí za zásadami „znečišťovatel platí“ a plného pokrytí nákladů.

4.6 V rámci naplňování lidského práva na vodu a pro zajištění ochrany ekosystémů a sociálních zájmů je struktura poplatků za vodu důležitým nástrojem pro dosažení cenové dostupnosti, účinnosti, spravedlnosti a ochrany vod. Za účelem dosažení tohoto mnohočetného cíle existují různé struktury poplatků, včetně té, kterou navrhl to zvláštní zpravodaj⁽³⁷⁾ pro lidská práva na nezávadnou pitnou vodu a odpovídající hygienické podmínky na 76. zasedání Valného shromáždění OSN⁽³⁸⁾.

5. Udržitelnost

5.1 V rámci tohoto stanoviska se Výbor nezabývá problémy v oblasti životního prostředí, jako je zasolování nebo znečišťování, které mohou být nakonec příčinou sociálních problémů. Hlavním tématem jsou lidské činnosti, které vedou k nadměrnému využívání a způsobují konflikty při využívání. Nejznámějším podobným problémem je situace, kdy vlastní využívání vody brání ve využívání jiné straně. Právní předpisy EU a jednotlivých států se to snaží řešit prostřednictvím správy povodí⁽³⁹⁾, která se v Evropě uplatňuje na různé úrovni a dosahuje různých výsledků.

5.2 Nadměrné využívání vede ke zvyšování nedostatku vody a zhoršování její kvality a kvality služeb. Zhoršování kvality vody však také zvyšuje její nedostatek, a to nikoli v podobě nedostatku samotného množství vody, ale tím, že snižuje množství vody vhodné k jakémukoliv účelu nebo přinejmenším zvyšuje finanční prostředky potřebné k jejímu uvedení zpět do souladu s přijatelnými standardy. Při řešení problému nadměrného využívání bychom se měli zaměřit nikoli na důsledky, o nichž byla řeč v předchozím bodě, ale na příčiny. Nadměrné využívání způsobuje problémy v oblasti životního prostředí, které jsou příčinou sociálních problémů, neboť lidská činnost je závislá na ekosystémech, zejména na těch zdravých.

5.3 Objevuje se zvláštní problém, a to rozvoj zemědělských a průmyslových projektů s nadměrnou spotřebou vody v oblastech, které jsou chudé na vodu. Tyto projekty jsou přitom možné pouze za podmínky převodu vody z jiných povodí a nadměrného využívání povrchových vod, což vede k návazným environmentálním a sociálním problémům. Například nadměrné využívání vody z řeky vede ke snížení množství usazenin a živit, které se dostávají do moře, což zvyšuje degradaci pobřežních oblastí a zmenšuje rybí populace. Nadměrné využívání celkově vede k vyčerpání ekosystémů, což nejvíce postihuje nejzranitelnější skupiny obyvatel.

5.4 Sociální problémy pramení z poklesu rybolovu a případně z poklesu cestovního ruchu na pobřeží moře. Zatímco problémy v oblasti degradace pobřeží můžeme zmírnit a zachovat tak cestovní ruch prostřednictvím rozsáhlých investic, nelze totéž říci o rybích populacích. Na druhou stranu, pokud EU přijme legislativní opatření s cílem zastavit projekty, které jsou za nadměrné využívání zodpovědné, bude muset čelit nezaměstnanosti pracovníků, kteří se na nich podílejí.

5.5 Úniky a ztráty⁽⁴⁰⁾ se netýkají nadměrného využívání, ale představují neefektivní a nepříjemné využívání vody. Jedná se však o problém, který nevyžaduje jedinečnou vizi. Pokud jde o úniky a ztráty, je hlavní vizí distributorů vody pro lidskou spotřebu vize ekonomická⁽⁴¹⁾. Úniky a ztráty se řeší jen do té míry, nad níž je dražší pokračovat v jejich řešení než se s nimi smířit. Tato míra se obvykle pohybuje kolem 15 % úniků a ztrát⁽⁴²⁾. Je možná i jiná vize a v dnešní době, kdy nedostatek vody stoupá, je také velmi zapotřebí, aby taková vize šla dál, než je 15 %.

⁽³⁷⁾ Jeho návrhem je odstupňovaná sazba, přičemž její první složka by měla být v souladu s lidským právem na vodu cenově dostupná, a za určitých okolností dokonce bezplatná. Druhou složkou by měla být sazba pokrývající náklady a třetí složka by měla mít mnohem vyšší ceny, čímž by se vytvářelo křížové subvencování základních účelů prostřednictvím luxusu a předcházelo se nadměrnému používání. EECs se domnívá, že hodnotu každé složky by měly určovat jednotlivé členské státy, nebo dokonce jednotlivé služby v oblasti dodávek vody a sanitární služby.

⁽³⁸⁾ *Risks and impacts of the commodification and financialization of water on the human rights to safe drinking water and sanitation* (Rizika a dopady komodifikace a financování vody na lidská práva na nezávadnou pitnou vodu a odpovídající hygienické podmínky), zpráva, kterou předložil na 76. zasedání Valného shromáždění OSN zvláštní zpravodaj pro lidská práva na nezávadnou pitnou vodu a odpovídající hygienické podmínky Pedro Arrojo Agudo, A/76/159.

⁽³⁹⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (Úř. věst. L 327, 22.12.2000, s. 1) (rámcová směrnice o vodě).

⁽⁴⁰⁾ Úniky a ztráty se celkově týkají fyzicky ztracené vody a vody nefakturované, přičemž je však třeba mít na paměti, že část nefakturované vody je povolena. Podrobnější informace naleznete ve vodní bilanci.

⁽⁴¹⁾ V tomto odstavci není v případě ztrát míněna nefakturovaná povolená spotřeba.

⁽⁴²⁾ Jedná se o typickou cílovou hodnotu používanou v Portugalsku. Jiné země EU mohou mít jiné cílové hodnoty, ale samotná hodnota nemá pro rozvoj naší myšlenky žádný význam.

6. Správa a řízení

6.1 EHSV konstatuje, že na celém světě je distribuce vody a sanitární služby v kompetenci obcí, přičemž různé druhy distributorů (podniky nebo komunální služby) slouží jedné nebo více obcím, a že v Evropské unii i na celém světě je drtivá většina obyvatel zásobována veřejnými vodohospodářskými společnostmi. Kromě toho, že distributoři vody mohou mít různé formy, existuje jedno klíčové rozlišení: veřejné a soukromé hospodaření. V rámci každého z nich můžeme najít různé typy správy. Můžeme rovněž najít dobré i špatné příklady veřejného a soukromého hospodaření. Nicméně soukromé hospodaření, které se zaměřuje na zisk, může mít potíže s plněním požadavků na všeobecnost služeb, což je rozměr, k jehož účinnému naplnění za dostupnou cenu a v dostatečné kvalitě služeb má lepší předpoklady veřejná služba. EHSV konstatuje, že tento závěr je doložen příklady opětovného přebírání služeb v oblasti dodávek vody a sanitárních služeb v posledních dvou desetiletích.

6.2 V zájmu zajištění kvality služeb, cenové dostupnosti a všeobecných služeb je nejlepším prostředkem, jak udržet distribuci vody a kanalizaci v situaci rostoucího nedostatku a zvyšujících se cen na cestě k naplnění 6. cíle udržitelného rozvoje, zapojení všech zúčastněných stran do řídicí úrovně a do regulačních orgánů. Na úrovni distribuce vody existuje úspěšný příklad Córdoby, kde má komunální společnost EMACSA sdílenou radu, do níž jsou zapojeny zúčastněné strany, což je příklad participativního hospodaření⁽⁴³⁾. Regulační orgány by měly mít namísto jediné osoby v čele radu, která by zahrnovala zúčastněné strany, aby byla zajištěna účinnější regulace.

6.3 Mezinárodní řeky a vodní útvary mohou být zdrojem napětí, a nakonec i konfliktů mezi státy, a to i uvnitř EU. EHSV navrhuje, aby se EU zapojila do segmentů správy povodí, do kterých je zapojeno několik členských států, a vymezila obecné zásady, konkrétní cíle a kvalifikovanou kontrolu, což považuje za nejlepší způsob, jak přispět k hospodaření s vodou v době jejího nedostatku, který vyvolává krize různého druhu.

6.4 Současný model hospodaření s vodou (rozptýlení a nedostatek hierarchických kontrolních orgánů a byrokratická neprůhlednost) je neefektivní. Je naléhavě nutné najít nový model správy vodních ekosystémů, zejména těch, které zahrnují několik členských států. V odvětví vodního hospodářství existuje řada orgánů s odpovědností v různých fázích koloběhu vody, které mají protichůdné vize a cíle a jejich odpovědnosti se někdy překrývají. EHSV navrhuje Komisi, aby byl vytvořen rámec správy povodí, přičemž politické a technické orgány na úrovni povodí by s maximální účinností zajišťovaly obecné politické vedení a technickou správu, jakož i zapojení všech zainteresovaných stran prostřednictvím účinných mechanismů účasti.

6.5 EHSV konkrétně navrhuje model správy a řízení, který by byl politický i technický, demokratický i otevřený a zaměřený na uplatňování zásady všeobecného přístupu ke kvalitní pitné vodě za dostupné ceny pro veřejnost. EHSV navrhuje, aby existovaly „správní výbory“ složené z členů ze všech zúčastněných zemí, jejichž úkolem by bylo politické řízení a řešení případných střetů zájmů mezi zeměmi. Těmto výborům pro správu povodí by měl být nápomocen technický výbor složený z odborníků, který by zajišťoval technickou správu povodí. „Správní výbor“ by měl veřejně a důsledně stanovit hierarchii povinností, která by zahrnovala ji a různé subjekty existující v zemích zapojených do správy povodí, aby nevznikala neslučitelnost a nejasnost ohledně toho, kdo je za co odpovědný. Vedle výboru pro správu povodí by měla fungovat „poradní rada“. Tato rada by byla složena z organizací občanské společnosti, zejména z organizací pro ochranu životního prostředí a klimatu, spotřebitelských organizací a sociálních partnerů, a měla by za úkol vést strukturovaný občanský dialog se „správním výborem“ a pomáhat řešit případné střety zájmů.

V Bruselu dne 13. července 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Oliver RÖPKE

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel a Andrés Sanz Mulas, *Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model* (Hospodaření s vodou ve španělské Córdobě: participativní, účinný a účelný veřejný model), in *Reclaiming Public Water* (Znovuzískávání veřejné vody), TNI ed., 2005.